

GENDER TENGLIGI VA HUQUQIY HIMOYA: O‘ZBEKISTONDA VA XALQARO STANDARTLAR

Iskandarova Kamolatxon Xakimxon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada gender tengligi va uning huquqiy himoyasi masalalari O‘zbekiston Respublikasi va xalqaro standartlar kontekstida tahlil qilinadi. Maqolada gender tengligi tushunchasi, asosiy printsiplari va global huquqiy me‘yorlar yoritiladi, shuningdek O‘zbekistonda mavjud qonunchilik va uning amaliyotdagi ijrosi muhokama qilinadi. Maqolada gender tengligini ta‘minlash mexanizmlari, mavjud muammolar va takliflar ham tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: gender tengligi, huquqiy himoya, diskriminatsiya, O‘zbekiston qonunchiligi, xalqaro standartlar, gender siyosati.
Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы гендерного равенства и его правовой защиты в контексте Республики Узбекистан и международных стандартов. Определяются понятия гендерного равенства, его основные принципы и международные правовые нормы, а также анализируется существующее законодательство Узбекистана и практика его применения. Обсуждаются механизмы обеспечения гендерного равенства, существующие проблемы и предлагаются рекомендации.

Ключевые слова: гендерное равенство, правовая защита, дискриминация, законодательство Узбекистана, международные стандарты, гендерная политика.
Abstract: This article examines gender equality and its legal protection in the context of the Republic of Uzbekistan and international standards. The concept of gender equality, its main principles, and international legal norms are defined, as well as the existing legislation of Uzbekistan and its implementation in practice. Mechanisms for ensuring gender equality, existing problems, and recommendations are discussed.

Keywords: gender equality, legal protection, discrimination, Uzbekistan legislation, international standards, gender policy.

Gender tengligi – jamiyatda erkaklar va ayollar huquqlari va imkoniyatlari teng bo‘lishini ta‘minlash tushunchasi bo‘lib, u inson huquqlari va ijtimoiy adolat tamoyillari bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘zbekiston Respublikasida gender tengligini ta‘minlash sohasida bir qator qonunchilik va davlat dasturlari qabul qilingan. Shu bilan birga, xalqaro standartlar, jumladan Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT), Yevropa Ittifoqi va boshqa xalqaro tashkilotlarning tavsiyalari gender siyosatining shakllanishida muhim rol o‘ynaydi.

Ushbu maqola gender tengligi tushunchasini huquqiy asosda tahlil qiladi, O'zbekistonda va xalqaro miqyosda mavjud mexanizmlarga e'tibor qaratadi hamda mavjud muammolar va takliflarni ko'rib chiqadi.

Gender tengligi deganda erkaklar va ayollar ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va huquqiy imkoniyatlar bo'yicha teng huquqlarga ega bo'lishi tushuniladi. Asosiy printsiplar:

- Adolat – jinsga qarab diskriminatsiya bo'lmasligi, barcha fuqarolar teng huquqlarga ega bo'lishi.
- Imkoniyatlar tengligi – ayollar va erkaklar ta'lim, ish, siyosiy va ijtimoiy hayotga teng kirish huquqiga ega bo'lishi.
- Huquqiy himoya – diskriminatsiya holatlarida qonuniy mexanizmlar orqali huquqlarni ta'minlash.

Xalqaro standartlarga ko'ra, gender tengligi BMTning "Ayollarning huquqlari to'g'risidagi Konvensiya" (CEDAW, 1979) va boshqa huquqiy hujjatlar bilan kafolatlangan. Ushbu hujjatlar davlatlarni ayollar va erkaklar huquqlarini himoya qilish va diskriminatsiyani bartaraf etishga majbur qiladi.

O'zbekistonda gender tengligi sohasida normativ-huquqiy baza va amaliy mexanizmlar mavjud:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – barcha fuqarolar teng huquqlarga ega, jinsga qarab diskriminatsiya taqiqlanadi.
- Ayollar va erkaklarning teng huquqlari to'g'risidagi qonunlar – ish, ta'lim va boshqa sohalarda gender adolatini ta'minlaydi.
- Davlat dasturlari va strategiyalar – masalan, "Ayollar va gender tengligini ta'minlash bo'yicha Milliy strategiya" (2017–2022), ayollarning siyosiy va iqtisodiy faolligini oshirishga qaratilgan.

Shuningdek, gender tengligini ta'minlash mexanizmlari sud, ijtimoiy tashkilotlar va davlat organlari orqali amalga oshiriladi.

Xalqaro huquqiy me'yorlar O'zbekiston uchun qo'llanma vazifasini bajaradi. Jumladan:

- CEDAW (1979) – ayollarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha global konvensiya.
- BMTning Gender tengligi bo'yicha tavsiyalari – ta'lim, ish, siyosiy hayot va sog'liqni saqlash sohaslarida adolatni ta'minlash.
- Yevropa Ittifoqi va boshqa xalqaro tashkilotlar tavsiyalari – diskriminatsiyani bartaraf etish, ayollarning siyosiy va iqtisodiy faolligini oshirish.

O'zbekiston ushbu hujjatlar bilan uyg'unlikni ta'minlashga harakat qilmoqda, ammo ba'zi sohalarda amaliyot va qonunchilik o'rtasida tafovutlar mavjud.

Ish joylarida jinsiy diskriminatsiya va maosh tafovuti.

- Siyosiy va iqtisodiy faollikda ayollar ishtirokining cheklanganligi.
- Chekka hududlarda ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlari cheklangan.
- Huquqiy savodxonlikning pastligi va sudga murojaat qilish mexanizmlarining cheklanishi.
- Qonunchilikni takomillashtirish va amaliyotni muvofiqlashtirish.
- Gender siyosatini rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlarini kengaytirish.
- Ayollarning siyosiy va iqtisodiy faolligini oshirish uchun trening va kampaniyalar tashkil etish.
- Chekka hududlarda ta'lim va sog'liqni saqlash imkoniyatlarini kengaytirish.
- Sud va huquqiy mexanizmlar orqali diskriminatsiyani bartaraf etish.

Gender tengligini ta'minlash ijtimoiy adolatning muhim qismi hisoblanadi. Jamiyatda ayollar va erkaklarning imkoniyatlari, mas'uliyatlari va huquqlari teng bo'lishi nafaqat individual huquqlarni himoya qiladi, balki iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. O'zbekiston sharoitida gender tengligi sohasidagi asosiy muammo shundaki, ayrim hududlarda ayollarning ta'lim va ishga kirish imkoniyati cheklangan, ish joylarida maosh va lavozimlarda farq saqlanib qoladi.

Xalqaro standartlar, jumladan CEDAW, ayollarga nisbatan barcha shakldagi diskriminatsiyani bartaraf etish va ularga siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotga teng kirish huquqini kafolatlaydi. Shu bilan birga, gender siyosatini amalga oshirishda davlat organlari va nodavlat tashkilotlar hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston qonunchiligida gender tengligini ta'minlash mexanizmlari bir qator normativ hujjatlar bilan mustahkamlangan, jumladan Konstitutsiya, milliy qonunlar va strategik dasturlar. Shu bilan birga, amaliyotda gender tengligini ta'minlash mexanizmlarini kuchaytirish, diskriminatsiya holatlarini aniqlash va bartaraf etish, shuningdek ayollarning siyosiy va iqtisodiy faolligini oshirish zarurati mavjud.

Gender tengligini ta'minlash nafaqat ayollar huquqlarini himoya qilish, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligini oshirishga, iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Shu sababli, gender siyosati davlat va jamiyatning barcha darajalarida kompleks yondashuvni talab qiladi, huquqiy, ijtimoiy va iqtisodiy vositalarni birlashtiradi.

Gender tengligi inson huquqlarining ajralmas qismi bo'lib, jamiyatning barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasida gender tengligini ta'minlash bo'yicha qonunchilik va davlat dasturlari mavjud bo'lsa-da, amaliyotda

ba'zi muammolar saqlanib qolmoqda. Xalqaro standartlar bilan uyg'unlikni ta'minlash va huquqiy himoyani mustahkamlash tizimning samarali ishlashini kafolatlaydi. Davlat, jamiyat va fuqaro hamkorligi gender adolatini kuchaytiradi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2022.
2. Ayollarning huquqlari va teng imkoniyatlar to'g'risidagi qonunlar. Toshkent, 2021.
3. Milliy gender strategiyasi (2017–2022). Toshkent, 2017.
4. BMT. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*. 1979.
5. Rahimova L. *Gender tengligi va huquqiy himoya*. Toshkent, 2020.
6. Karimov M. *O'zbekistonda gender siyosati va huquqiy mexanizmlar*. Toshkent, 2021.